

CHRISTOPHER WILSON

Niets is wat het lijkt in deze tragikomische roman over een jongen die de vertrouwen wordt van Stalin. De Britse schrijver Wilson liet zich misschien wel te veel overbluffen door de gruwelijke Sovjet-realiteit.

De Sovjetstaat door naïeve jongensogen

De laatste weken uit het leven van Stalin, gezien door de ogen van een jongen van twaalf. Dat is het idee achter *De voorproever*, de nieuwe roman van de Britse schrijver Christopher Wilson. Dat werkt heel goed, zeker in de eerste helft van de roman. De jonge verteller, Joeri Zipit, is ook niet zomaar iemand: na een zwaar ongeval heeft hij een hersenbeschadiging waardoor hij impulsief is geworden, en dan wekt hij ook nog een uiterst uitdagende indruk: 'Ik hoef mijn gezicht maar in het openbaar te laten zien en complete vreemden gaan netjes achter elkaar staan [...] om me hun geheimen toe te vertrouwen'.

Joeri's vader is dierenarts in de Moskouse dierentuin en wordt door een zieke Staalman (zoals Stalin in de roman wordt genoemd) ontboden in zijn datsja. Gewone artsen worden door de dictator al lang niet meer vertrouwd. Ook de dierenarts ontvangt na zijn diagnose een enkele reis gevangenis, maar diens zoonje bevalt Staalman zeer en wordt door hem benoemd tot voorproever. (De vorige voorproevers zijn, om voor de hand liggende redenen, overleden.) En zo moet de jonge Joeri zich moederziel alleen staande houden in het huishouden van Staalman, waarvan ook de overige leden van het Politburo deel uitmaken. Een groot wespennest dus, maar Joeri, die al gauw een vertrouwen van de dictator wordt, blijft er monter onder.

Die opgewekte, naïeve toon van Joeri maakt de roman komisch en tragisch tegelijk, vanwege de discrepantie tussen Joeri's ideeën over zijn omgeving en het daadwerkelijke karakter van die omgeving, waar moord en marteling schering en inslag zijn. Niets is wat het

lijkt. In de datsja lopen vier dubbelgangers van Staalman rond - zodat wanneer Staalman sterft het de vraag is wie er nu eigenlijk is overleden.

Wilson weet effectief gebruik te maken van Joeri's naïviteit. Hij hoeft hem na mededelingen, analyses en leugens van hooggeplaatsten alleen maar dingen als 'O nee?' en 'Werkelijk?' te laten vragen om een uiterst komisch effect op te roepen. Wel is jammer dat Joeri aan het eind van de roman nog even naïef is als aan het begin, ondanks alles wat hij heeft gezien. En ook al beschikt hij als enige over het testament van Staalman, toch blijft hij een toeschouwer, die door Wilson steeds meer wordt ingezet om de lezer kennis te laten maken met de Sovjetstaat en episodes uit de laatste dagen van Stalin. Zo wordt de gedwongen stil te staan bij de misdadige gewetenloosheid van het regime, maar dat gaat wel ten koste van het verhaal. Het is alsof Wilson zich bij zijn research heeft laat overbluffen door de realiteit, maar gezien het gruwelijke karakter van die realiteit ben je geneigd hem dat niet echt kwalijk te nemen.

Je kan zeggen dat Timur Vermes (Neurenberg, 1967) het in *Daar is hij weer* (2013) beter aanpakte door een vergelijkbare dictator, Hitler, in het heden te plaatsen. Zo kon Vermes de historische achtergrond inderdaad op de achtergrond houden; bovendien zorgde in de zeebodem geboord worden, voor onderzoek op fossielen van 'dinoflagellaten', eencellige algen. Ze vertellen een verhaal over vroegere klimaatverandering. De Bruin introduceert dit alles terloops, verpakt in dialogen. De roman is leerzaam, maar wordt nooit droog uitleggerig. *Onder het ijs* is juist

Rob van Essen

Christopher Wilson:
De voorproever.
Vert. Ireen Niessen.
Ambo Anthos,
216 blz. € 18,99
●●●○○

Ellen de Bruin:
Onder het ijs.
Prometheus,
304 blz. € 19,99
●●●○○

ELLEN DE BRUIN

De debuutroman *Onder het ijs* vertelt speels en levendig over een jonge wetenschapper die op poolexpeditie gaat vlak na de dood van haar baas, haar droomman. Door feestelijke weetjes en verwonderde vragen sprankelt het boek.

Over het poollandschap niets dan goeds

Vogels klinken er niet als vogels, echt donker wordt het er nooit, en de doden zitten op de bedrand. Het is een wonderde wereld die Ellen de Bruin, wetenschapsredacteur van NRC, schetst in haar debuutroman *Onder het ijs*. Hoofdpersoon Bas, een microbioloog van 21, vaart over de Noordelijke IJsee. Ze is mee op een wetenschappelijke expeditie. Het lege landschap neemt haar de adem. Ja op alles, denkt ze, als ze de mistige wereld, de doorbrekende zon, de vlakke van zee-ijs in oegenschouw neemt. Volmondig ja.

Dat is nieuw, want Bas is ferm en volledig in de rouw. Haar baas Reinier is plots gaan hemelen na het eten van een rauw schelpdier. In het vernuftig gecomponeerde begin van het boek staat hij centraal. De lezer denkt met een dode hoofdpersoon te worden opgescheept. Hoe is het, om op je 42ste in eens dood te zijn? En waar bevindt hij zich, wat is dit voor 'plek waarvan hij nooit gedacht had dat die zou bestaan'?

En dan slaat het verhaal om naar het meisje Bas. Dit alles bestond alleen in haar gedachten, blijkt nu. Ze aambad haar baas, hij was, en is nu helemaal, haar droomman. Gaande de roman ontkent de lezer wat Bas zich allemaal in haar hoofd haalde. En haalt. Ze kende hem eigenlijk nauwelijks en blijkt een hoogst onbetrouwbare verteller.

Nog geen week na Reiniers verscheiden belandt ze in Noorwegen. Daar zal in de zeebodem geboord worden, voor onderzoek op fossielen van 'dinoflagellaten', eencellige algen. Ze vertellen een verhaal over vroegere klimaatverandering. De Bruin introduceert dit alles terloops, verpakt in dialogen. De roman is leerzaam, maar wordt nooit droog uitleggerig. *Onder het ijs* is juist

een speels en levendig boek.

Bas spaart lego-poppetjes en eet schuimspikkies in de vorm van autootjes. Ze zegt het liefste niets, maar associeert er lustig op los. Ze is verstrooid, praat vaak hardop als ze denkt dat ze iets alleen maar denkt, en vraagt zich bij voortdurend af wat anderen van haar vinden. Maar ze ziet veel en vindt van alles. Er staan razend veel feestelijke weetjes en verwonderde vragen in dit boek. Bijvoorbeeld: als je je verslikt, moet je gauw een grotere slok nemen, dat helpt. Of: 'besokt zijn voeten vormeloze dingen'. Of: als een gebied ongerept is, kun je het dan ook 'treppen'? En heeft dat woord dezelfde taalkundige oorsprong als het Engelse *to rape*?

Al deze franje zit de afwikkeling van de plot niet in de weg. Bas doet wel degelijk alsnog ontdekkingen over de dode Reinier, naast ontdekkingen over onze planeet. Het verhaal ontrolt zich met vaart. Maar juist die verwonderde bemerkingen, de manier van kijken van de hoofdpersoon, maken de kracht van het boek uit. Het sprankelt.

Minder geslaagd is het veelvuldig herhalen van informatie. Keer op keer lezen we dat de hoofdpersoon 'vuil-blond' haar heeft. Of dat ze in de ruime hut van haar dode baas mag slapen. Daarbij komt dat een aantal onthullingen wel erg lang wordt uitgesteld. Zo heeft Bas seks in de nacht, zonder te weten met wie. Was het met de dode droomman? Nee, want ze vindt een gebruikt condoom. Dan was het zeker met de *'senior communicator'* van het schip, notoir versierder Patrick Kooltje. Het is (te) moeilijk te geloven dat ze het hier lange tijd bij laat.

Judith Eiselin**TON VAN 'T HOF**

Dichter en beroepsmilitair Ton van 't Hof belicht in zijn verzamelde gedichten de recente Nederlandse geschiedenis. Zo zet hij Nederland neer als een land van conflict en strijd.

Zagen aan het Nederlandse zelfbeeld

En Nederlandse militair in kamp Holland in Uruzgan, Afghanistan, waar ook de dichter Ton van 't Hof gelegerd was

Door onze medewerker **Obe Alkema**

Dichter & andere dingen, de elfde bundel van dichter en beroepsmilitair Ton van 't Hof (1959), brengt een eigen selectie uit tien jaar dichterschap samen met nog ongebundeld werk. De inleiding van deze verzamelbundel, geschreven door dichter Frank Keizer, zegt daarover dat deze keuze het mogelijk maakt om het bestaande werk in dialoog te laten treden met het nieuwe(re) werk dat 'het bekende weer nieuw kan maken'.

Er is natuurlijk sprake van een wisselwerking, want ook het oude oefent invloed uit op het nieuwe. Dat openbaart zich al in het openingsgedicht, afkomstig uit debuutbundel *Je komt er wel bovenop*, waarin hij clichématige, zelfverheerlijkende en pijnlijke wetenswaardigheden over Nederland tot een schaamlap weeft:

nederland is groot geworden door immigratie door de invloeden van andere culturen door de aziaten bruut uit te buiten door een ruimhartig toelatingsbeleid

Van 't Hof zaagt aan het Nederlandse zelfbeeld door zowel hardnekkige misverstanden te reproduceren als naakte waarheden te tonen. Het selectieve geheugen laat bijvoorbeeld het koloniale verleden vaak achterwege, terwijl Van 't Hof dat

hier en in andere gedichten weer onder de aandacht brengt.

Belangrijk om te weten is dat Van 't Hof Nederland godzijdank niet als een onproblematiese categorie beschouwt, maar als een terrein van conflicten en strijd, zoals Keizer ook opmerkt. Dat is zichtbaar in het meerstemmige 'nederland is groot', maar ook in het nieuwe lange gedicht 'Archieflichamen', waarin op encyclopedische wijze namen uit Nederlands koloniale verleden opgesomd worden, van 'COCKBURN', slecht bewaakt werd, besloot, daarop eene kans te wagen.' tot 'WATSON, uit Bombay hadden ingenomen, zich hier meester van het gezag, waaraan men ook de vermindering van den Hollandschen handel moet toeschrijven'.

Afghanistan

Ook onze recente geschiedenis wordt kritisch doorgelicht. In de bundel *Aan een ster / she argued* vinden Van 't Hof's ervaringen tijdens zijn uitzending in Afghanistan hun weerslag. Vooral 'Kamer', dat slechts gedeeltelijk is opgenomen in de bundel, is grandioos. Van 't Hof geeft in dit gedicht alle tekst weer die hij in februari 2009 op zijn kamer in Afghanistan tegenkwam. Het resultaat is een aaneenschakeling van banale teksten uit bijvoorbeeld de krant of van medicijn-etiketten. De plaatsgebondenheid van de dichter wordt zo benadrukt: hoe schrijf je over een oorlog die zich voor je ogen voltrekt?

Van 't Hof *uncovert* wat lang verborgen was en situeert dat in het heden

Alles om je heen is getuige. Van 't Hof laat expliciet commentaar achterwege. Triviale teksten geven blijk van een dagelijks leven dat ondanks de oorlog buiten doorgaat en zetten zo de situatie nog meer op scherp. De oorlog echoot hard tussen de post, een editie van het poëzietijdschrift *Awater* en een Nespresso-reclame.

Keizer noemt het werk van Van 't Hof een radicale vorm van geschiedschrijving. In zijn werk is er geen sprake van een *cover-up*. Juist het tegenovergestelde: Van 't Hof *uncovert* wat lang verborgen was en situeert dat in het heden: het oude en het nieuwe treden opnieuw in dialoog.

Werkwijze

Dit is het ene aspect dat me zo aantrekt in zijn werk. Aan de andere kant is dat de werkwijze van de dichter: hij houdt zich bezig met ideeën en procedures. Aan veel van zijn gedichten ligt een model ten grondslag. In het geval van 'Kamer' was dat het verlangen alle tekst in Van 't Hof's kamer weer te geven. De bundel *Fantastisch dat je dit kant!* (2011) is een weergave van het commentaar dat een aantal journalisten uitsprak tijdens de Tour de France in 2010. De achterliggende redenen voor deze tekst lezen we dan weer in 'Mijn poëzie', dat een collage is van uitspraken die critici over zijn werk gedaan hebben. De gedichten spreken dus niet alleen over historische zaken, maar ook over elkaar.

Niet alleen het materiaal, maar ook het

Ton van 't Hof: *Dichter & andere dingen*.
Uitgeverij Stanza, 194 blz. € 22,50
●●●●●

Je kwam voor series, je vertrekt met leeshonger

Mark Cloostermans:
Spoiler.
Van Oorschot,
264 blz. € 19,99
●●●○○

The Sopranos (1999-2007) zorgde voor een onvoorstelbare kwaliteitsimpuls van de tv-serie. Wat was het een feest om ondergedompeld te worden in de werelden van het sensatieve doorgraversdrama *Six Feet Under* en het koelere, sociologische *The Wire*. Het leken, met al die voorbeeldige karakterontwikkelingen, wel romans. Later volgden nog *Breaking Bad* en *Homeland*, alhoewel die laatste wel verrekke spannend was (en is, want hij loopt nog), maar inhoudelijk

toch echt behoorlijk minder dan die andere vier. Een bom en een granaat maakt nog geen 24-karaat.

De kwaliteitsimpuls en de daarmee gepaard gaande populariteit zorgden voor een wildgroei aan series, die lang niet allemaal kwaliteit boden. Productie maatschappijen produceren zich een slag in de rondte om aan onze verslinderde tegevoel te komen; elke maand wordt je wel door een vriend of een krant gezezen op iets nieuws dat de moeite waard zou zijn. Het *bingewatchen*, ontstond: een soort visuele versie van het comazuipe, zo snel mogelijk een heel seizoen of een hele serie via de oogballen het brein insluizen, de slemessies slechts onderbrekend voor een bezoek aan de supermarkt.

Een van die doorgewinterde serie-liefhebbers is de in Barcelona woon-

achtige Vlaming Mark Cloostermans (1977), literair criticus voor *De Standaard*. Alhoewel hij geen zuivere *bingewatcher* is (alleen *Breaking Bad* draaide hij er in luttele dagen doorheen - en terecht), is hij een gestadige nipper: in zijn essayboek *Spoiler* valt hij terug op de tientallen series die hij de afgelopen jaren tot zich nam. Opvallend is het soms wat pulp-perige niveau daarvan. Wél hoofdstukken over *Heroes* en het toch vrij banale gorefest *Spartacus*, geen enkel hoofdstuk over het briljante *The Wire*.

Spoiler is dan ook geen tipboek. Cloostermans wil laten zien dat de thema's van de populaire series van nu ook te vinden zijn in slome media als het filosofische traktaat of (dat vooral) de literaire roman. *Spoiler* is dus eigenlijk opgezet als een valstrikje: je kwam voor de series, je vertrekt

met een honger naar de letter. Tenminste, zo valt het te lezen, zeker als je er op een of andere manier nog steeds van overtuigd bent dat een mens meer opsteekt van het lezen van een boek, een goed boek, dan van het gekoekeloer naar een beeldscherm. Als Cloostermans opschrijft hoeveel verwijzingen en diepzinnigheden Vince Gilligan, de geestelijk vader van *Breaking Bad*, in zijn serie stopte, dan denk je: maar dat kon Gilligan alleen maar doen, en dat alleen Cloostermans alleen maar herkennen, omdat ze daarvoor zoveel lezen.

En misschien is het met een post-moderne touch geschreven *Spoiler* het boek niet naar, maar ik had ook wel een paar opmerkingen willen lezen over de toch behoorlijke raadselachtige opwaardering die verhalen krijgen nadat ze in een ander medi-

um zijn gegoten (denk aan *Game of Thrones*, dat als tekst niet serieus genomen wordt maar als tv-serie op eens wel).

Cloostermans is, zoveel is wel duidelijk, daar misschien wel te veel een fan voor. Zijn diepste hartenkreet zit verstopt in een essay over *Mad Men*, dat meteen ook de beste tekst van het boek is. Wie daar een langgerekte modeshow in zag, keek niet goed, want feitelijk draait het om iemand die ten onrechte denkt dat je gewoon afstand kunt nemen van dat deel van je verleden waar je geen goede herinneringen aan hebt. Cloostermans koppelt de serie aan het oeuvre van John Cheever, maar het is een van de weinige keren dat je denkt: ik ga maar eens kijken vanavond, in plaats van lezen.

Sebastiaan Kort

Advertentie

Niemand in Nederland heeft zo duidelijk de misdaden van de psychologische oorlogvoering aangetoond als deze communist.

70 JAAR LEUGENS BEDROG EN REGIME CHANGES

RIK MIN

Een analyse van de Koude Oorlog

www.BoekenGilde.nl